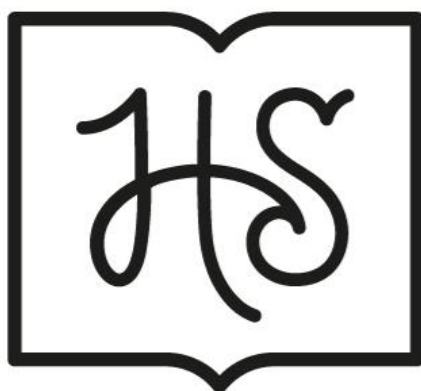

HISTORIA SCHOLASTICA

2/2017

Ročník / Volume 3

Praha / Prague 2017

Historia scholastica

Č. / No. 2/2017

Roč. / Vol. 3

Redakční rada / Editorial Board

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Zástupce vedoucího redaktora / Deputy Editor: PhDr. Markéta Pánková (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filosofická fakulta University Karlovy v Praze)

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Mgr. Magdaléna Šustová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Mezinárodní redakční rada / International Editorial Board

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

Prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

Prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

Prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

Prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

Prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

Prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Prof. PhDr. Blanka Kudláčová, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

Prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

Prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (University of Macerata)

Výkonný redaktor / Executive Editor: Mgr. Karel Ouroda, Ph.D., Mgr. Lucie Krausová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Vydavatel / Publisher:

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, www.npmk.cz

IČ 61387169

ISSN 2336-680X

Časopis *Historia scholastica* vychází 2x ročně.

Toto číslo vyšlo 31. prosince 2017.

Časopis **Historia scholastica** je zařazen do mezinárodních vědeckých databází Ulrich's a EBSCO.

Obsah

ÚVODNÍK	1
Tomáš KASPER Markéta PÁNKOVÁ Dana KASPEROVÁ	
STUDIE:	3
K antickým kořenům pojetí humanity (<i>Humanitas</i> před Komenským) Martin STEINER	
Pojetí humanity v edukační koncepci J. A. Komenského jako příspěvek k lidské budoucnosti Jana PŘÍVRATSKÁ a Vladimír PŘÍVRATSKÝ	17
Vznik obchodní akademie v Kolíně a výstavba reprezentativní budovy Hana ŠLOUFOVÁ KUČEROVÁ	23
Polské školství regionu Těšínského Slezska v 19. a na počátku 20. století Lucie ZORMANOVÁ	42
Úsilie o zachovanie akademickej autonómie na Slovenskej univerzite v období Slovenskej republiky 1939–1945 Janka ŠTULRAJTEROVÁ	54
Výchovná činnosť saleziánok na Slovensku 1940–1990 Adriana SARKÖZYOVÁ	69
K významu sdílení osobní minulosti pro narativní identitu Magda NIŠPONSKÁ	79
VARIA:	95
Vzpomínky Vojmíra Srdečného na studentské oběti nacismu	
Pavel Kohn a jeho vzpomínky na vzdělávání v období protektorátu a v době poválečné	98
Svědectví holocaustu – vzpomínky Helgy Hoškové	102
Těžké roky v gulagu a návrat do vlasti. Vzpomínky Věry Sosnarové	106

Vzpomínky Jiřího Zajíce na činnost skautů a aktivity tzv. skryté církve v době normalizace	111
DISKUZE:	116
Pedagogická knihovna J. A. Komenského Magda JUNKOVÁ	
REPORT:	128
11. sjezd českých historiků. Profesní setkání historiček a historiků ČR, Olomouc, 13.–15. 9. 2017 Magdaléna ŠUSTOVÁ	
Výstava „Jsem Jehuda Bacon. Holocaust a poválečná doba očima izraelského malíře českého původu“ v Národním pedagogickém muzeu a knihovně J. A. Komenského Lenka LAJSKOVÁ a kol.	130
„Toho už jsme někde viděli.“ Zpráva o jedné originální a úspěšné výstavě Karel RÝDL	132
RECENZE:	135
Pieter J. Goedhart – Jan C. Henneman – Hans van der Linde: Comenius en Naarden: Historische schets van het Comenius Museum en Mausoleum in Naarden. Komenský a Naarden: Nástin historie vzniku Muzea a Mauzolea J. A. Komenského v Naardenu Magdaléna ŠUSTOVÁ	
Jan Šimek: Historie školních budov: od tereziánských reforem po současnost Růžena VÁŇOVÁ	137

Svědectví holocaustu – vzpomínky Helgy Hoškové

Česká akademická malířka Helga Hošková, Dr.h.c., se narodila 10. listopadu 1929 v Praze. V dětství byla deportována společně se svými rodiči do Terezína, roku 1944 byla transportována do Osvětimi. Poté byla převezena do Freiburgu do továrny na výrobu letadel a o rok později přežila pochod smrti do Mauthausenu. Po válce se vrátila do Prahy, kde vystudovala gymnázium a střední grafickou školu. V roce 1950 byla přijata ke studiu na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze do ateliéru profesora Emila Filly. Její výtvarná tvorba je výrazně ovlivněna tématem holocaustu – již jako dítě jej ztvárnila během pobytu v Terezíně ve známém cyklu kreseb nazvaném „Maluj, co vidíš“. V roce 1965 absolvovala stipendijní pobyt v Izraeli, který na ni velmi zapůsobil a inspiroval ji k vytvoření cyklu obrazů „Obrázky z putování po Svaté zemi“. Její díla byla vystavena např. v Chicagu, přicházela další pozvání ze zahraničí. Nadějněmu kariérnímu vzestupu však zamezila srpnová invaze Československa roku 1968. Helga Hošková poté nastoupila do lidové školy umění, kde až do svého důchodu působila jako učitelka.

Jsem jedna z mála přeživších, tak zvaných terezínských dětí. Po válce jsem se sama sebe ptala, proč právě já jsem přežila? Někdo přežít musel, aby podal svědectví. Jsem akademická malířka, s válečnými prožitky jsem se vyrovnávala ve své tvorbě.

O holocaustu se dlouho nemluvalo, nikoho to nezajímalo. Pietní shromáždění se konala na hřbitově před Malou pevností. V Terezíně autobus ani nezastavil, jako by tam ghetto nikdy nebylo. Posléze se ozvali někteří historikové s tvrzením, že holocaust vůbec neexistoval. V učebnicích je tomuto tématu věnováno málo prostoru, téměř nic.

Dále se paní dr. Hošková, jež je významnou členkou Terezínské iniciativy, krátce zmiňuje o tomto sdružení, které se věnuje problematice holocaustu.

Až v roce 1990 byla založena Terezínská iniciativa, sdružení bývalých terezínských vězňů. Stanovila si za úkol udržet holocaust v paměti. Byla jsem pověřena vytvořit pamětní desku. Je umístěna na opěrné zdi před Parkhotelem v Praze 7, v místě, kde bývalo shromaždiště transportů. Tak jsme my, přeživší, začali podávat svědectví.

Chodíme do škol, také do německých. Vždycky jsem si myslela, že už nikdy nepřekročím německé hranice. Když jsem jela do Německa poprvé, bylo to padesát let po válce. Moje osmiletá vnučka se mě ptala: „Ty se chceš kamarádit s lidmi, kteří dělali tak hrozné věci?“ Odpověděla jsem: „S těmi se sejít nechci, budu mluvit s mladými lidmi, s dětmi, jako jsi ty. Ony za to nemohou, ale musejí se dozvědět jejich historii, poučit se z ní, aby se něco podobného už neopakovalo.“

Terezínská iniciativa organizuje zájezdy škol do Terezína, pro učitele pořádá semináře na téma „Jak vyučovat o holocaustu“. Při této příležitosti vždy proběhne setkání s některým z pamětníků a učitelé je následně zvou do svých škol. Je dobře, když poučení učitelé žáky na tato setkání připraví.

Jádro vzpomínek tvoří vyprávění, jež začíná v dětství, o pobytu v koncentračních táborech i o tom, co bezprostředně předcházelo.

Ve třídě pak vyprávím svůj příběh, který přizpůsobuji věku žáků a studentů. Bývá to v 8. a 9. třídách nebo na gymnáziích i pro nejvyšší ročníky. Vyprávím, jak jsme se museli přestat stýkat se svými nežidovskými kamarády, jak nám zakázali chodit na hřiště, do parku, do bazénu, do divadla, do kina. Museli jsme odevzdat lyže, kola, hudební nástroje, pak i domácí zvířata, psy, kočky i kanárka. Ukážu jim hvězdu, kterou jsme museli mít přišitou na oblečení.

Byli jsme vyloučeni ze školy. Následovaly deportace, odloučení od rodičů, potom zážitky z Osvětimi, konečně návrat domů – do domova, který neexistoval, kde nás nikdo nečekal.

Vyprávění doprovázím promítáním svých dětských kreseb, které jsem vytvořila v Terezíně. Moje školní vzdělání skončilo 4. třídou. Vzpomínám na paní učitelku Jetelovou, která plakala, když mi předávala vysvědčení. Před školou mě maminka utěšovala: „Neplač, lidé by mysleli, že máš špatné známky.“ Tak jsem si domů odnesla jedničky.

Potom následovaly deportace. Odjela jsem s rodiči transportem do Terezína 10. prosince 1941, měsíc po svých dvanáctých narozeninách. Do povoleného padesátikilového zavazadla jsem přibalila krabičku vodových barev, pastelky a blok. Tatínek mi hned po příjezdu řekl „Maluj, co vidíš“. V Terezíně jsem byla skoro tři roky. Nakreslila jsem přes sto kreseb, které jsou dnes vzácným dokladem života v ghettu. Fotografování bylo zakázáno, zachovalo se jen málo obrazových dokladů. Moje kresby vydalo německé nakladatelství Wallstein Verlag pod titulem „Zeichne, was Du siehst“.

V Terezíně byly rodiny odloučeny, muži a ženy zvlášť, pro děti byly zřízeny dětské domovy, tzv. „heimy“. Domov pro matky s nemluvňaty, pro děti do deseti let, od deseti do šestnácti let chlapecký a dívčí domov. Do ubikací byly děti přidělovány podle věku.

O děti pečovali vychovatelé, tzv. „betreueri“. Věnovali se nám 24 hodin denně. Pod jejich dohledem jsme se učili, bavili se i stonali. Betreueri se snažili ochránit děti před psychickým strádáním, před stresy a před morálním úpadkem. Snažili se děti vzdělávat, učili je básně, předčítali jim, hráli si s nimi. Všichni vychovatelé neměli pedagogické vzdělání, užívali různé výchovné metody, měli rozdílné světové názory, kterými nás ovlivňovali. A tak jsme tančili českou besedu a izraelskou Horu, zpívali jsme hebrejské písničky a písně V+W. Jedno však měli vychovatelé společné – dělali vše pro to, aby děti zapomněly na ponurý život v ghettu a zachovaly si morální zásady. Děti kreslily, psaly si deníky i básně, vydávaly časopisy. Vyjadřovaly v nich své myšlenky a pocity. Nejznámější báseň napsal čtrnáctiletý H. Hachenburg – „Motýli tady nežijí“. Do domovů docházeli i umělci, přednášeli o umění, o hudbě, o literatuře. Na terezínských půdách a dvorech se hrávalo divadlo, kabarety i opery. Tam jsem prvně slyšela Prodanou nevěstu. Zachoval se časopis „Vedem“ z chlapeckého domova. V češtině vyšel pod názvem „Je mojí vlastní hradba ghatt?“. Iniciátorem a hlavním redaktorem byl všestranně nadaný čtrnáctiletý Petr Ginz. Jeho kresbu „Pohled z Měsíce na Zemi“ vzal s sebou do vesmíru první izraelský kosmonaut Ilan Ramon. S použitím dětských kreseb natočil Miloš Zvěřina krátký animovaný film „Uvězněné sny“. S mými kresbami film „Helga L520“. To bylo moje transportní číslo. Můj deník vydalo nakladatelství JOTA pod titulem „Helga Weissová – Deník 1938–1945“. Byla vydána kniha „Děvčata z pokoje 28“.

Ředitel Přírodní školy František Tichý napsal o Petru Ginzovi knihu „Princ se žlutou hvězdou“.

Byla jsem ubytována se stejně starými děvčaty na ubikaci č. 24. Měly jsme třípatrové kavalce, bylo nás 33. Škola byla zakázána, povoleno bylo pouze kreslení, ruční práce a zpěv. Nebyly tabule, učebnice ani sešity, byl nedostatek papíru i tužek. Během výuky vždy stála před vchodem hlídka, aby varovala před případnou německou kontrolou. Okamžitě jsme začaly zpívat a předstírat, že pouze kreslíme. Každým transportem z Terezína odjelo některé z dětí nebo odjel někdo z vyučujících. Přesto vyučování fungovalo. Hodiny kreslení vedla malířka Friedl Dicker Brandeisová. Snažila se děti odpoutat od kruté skutečnosti – malovaly vzpomínky na domov, pohádkové bytosti, květiny, motýly. Po válce při likvidaci ghetta se na půdě dětského domova našel kufr s těmito kresbami. Je jich skoro pět tisíc. Byly vydány společně s dětskými básněmi pod názvem „Motýlí tady nežijí“.

Hodně jsme četly Wolkera, Čapka, Villonovy básně, Sinkiewiczovo „Quo vadis“. Když jsme dospívaly, recitovaly jsme Nezvalovu Manon Lescaut, ve sklepě našeho dívčího domova jsme uspořádaly taneční večírek. Významnou událostí byla dětská opera Hanse Krásy Brundibár. Měla 55 repríz. Prostý příběh, kde dobro zvítězí nad zlem, refrén „Brundibár poražen, my jsme to vyhráli“. Melodii znal celý Terezín.

Terezín však byl pouze přestupní stanicí. Transporty odtud odjížděly dále do vyhlazovacích táborů. Terezín sloužil k zastírání skutečnosti. Předstíral, že se Židům daří dobře. Děti byly zneužity při návštěvě mezinárodní komise Červeného kříže a v propagandistickém filmu, který Němci v Terezíně natočili. Na ten jediný den zřídili dětské hřiště, děti si před kamerou hrály na písku, houpaly se na houpačce, odpočívaly na lehátku, nabízeli jim chleba se sardinkami. Ve filmu je i záběr, kde děti zpívají v Brundibáru. Krátce potom, na podzim 1944, začala likvidace ghetta. Odjížděl jeden transport za druhým, deportovány byly i děti. Podle plánu „konečného řešení“ byli všichni Židé odsouzeni k smrti. V Osvětimi však ještě vybírali práce schopné vězně. Děti většinou neměly šanci. Z patnácti tisíc dětí mladších než patnáct let prošlo selekcí asi sto. Jsem jednou z nich. Děti šly z rampy rovnou do plynové komory.

V závěru svého svědectví se paní dr. Hošková zabývá současnými možnostmi uchopení problematiky holocaustu z pedagogického hlediska.

Na památku zavražděných dětí se dnes po celém světě zpívá opera Brundibár. V Čechách ji má na repertoáru už od roku 1990 Dismanův dětský soubor pod vedením Václava a Zdenky Fléglových. Situace se hodně změnila. Téma holocaust si mnozí studenti volí jako diplomovou práci. Chodí za námi, pamětníky, na konzultaci a my jim ochotně pomáháme. Památník Terezín každoročně vypisuje literární a výtvarnou soutěž. Zúčastňují se jednotlivci, třídy i celé školy. Vznikají pozoruhodná kvalitní díla. Přírodní škola v Praze 7 se už dlouhodobě holocaustem zabývá, vytváří zajímavé projekty, inspiraci čerpá z terezínského chlapeckého domova. Je to záslužná práce, za kterou jim patří obdiv a dík.

Závěrem chci všem pedagogům popřát, aby jejich žáci na ně jednou vzpomínali s takovou vděčností a láskou, jako my vzpomínáme na naše „betreuary“.

(Redakčně upraveno a zkráceno)

Použité zdroje

Paměť národa. *Helga Hošková-Weissová (1929) – životopis* [online]. Post Bellum, o. p. s. © 2000–2018 [cit. 2018-1-3].

Dostupné z: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1370/#cs_1370.